
MAGICKÉ AMULETY STAROVĚKÝCH EGYPTĀNŮ

Gae Callender
(*Macquarie University, Sydney*)

Když Český egyptologický ústav zahájil v sezóně roku 1994 své práce v Abúsíru, žádný z jeho členů netušil, co se jim podaří nalézt a jakou proslulost přinesou jejich objevy České republice. Pohřeb správce královského paláce, kněze Iufaa zcela vynikal mezi většinou známých starověkých egyptských pohřbů, jelikož nebyl vyplněn zloději, ani nebyl objektem nedokonalých výzkumů dřívějších egyptologů. Tato jedinečná hrobka nese některé rysy typické pro Sajsko-Perské období egyptské historie, zároveň však zahrnuje i množství neobvyklých prvků.

Když bylo obrovské víko vápencového sarkofágu po nezvyklé a technicky náročné manipulaci odsunuto, mohli archeologové pohlédnout do vnitřku vápencové vany sarkofágu. Uvnitř však nespočívalo tělo, ale další sarkofág, vyrobený z tmavě zeleného kamene, dokonale opracovaný a vyhlazený. Na povrchu tohoto vnitřního sarkofágu leželo množství rozdrobených nepálených cihel. Nikdo netušil, proč tomu tak bylo, zjevně se však jednalo o doklad neznámých pohřebních praktik. Toto je jeden z nejpozoruhodnějších rysů Iufaova pohřbu: byly zde nalezeny nové a odlišné doklady o náboženských představách a zvycích a žádný jiný hrob z této doby neobsahoval takové množství rozličných náboženských textů, jaké zdobily stěny Iufaovy hrobky a jeho sarkofágy.

Jelikož byl Iufaa knězem, znal dobře náboženské texty, mezi starověkými Egypťany však byl výjimečný ve způsobu, jakým tyto texty použil. Nejprve na stěny své hrobky a na své sarkofágy nechal zaznamenat příklady textů ze všech hlavních období význačných pro egyptské náboženství. Poté „zavinul“ svou hrobku a každý ze svých sarkofágů do opisů těchto textů tak, jako je zavinována mumie, aby mu tyto náboženské průpovědky, hymny a návody pro Zásvěti poskytovaly stejnou magickou ochranu, jakou poskytují jeho mumii obinadla.

Iufaovy amulety

Iufaa využíval i dalších magických prostředků. Mezi významné součásti jeho pohřbu patří amulety, s nimiž byl pohřben. Množství amuletů bylo nalezeno na podlaze Iufaovy pohřební komory, v úzkém prostoru mezi vápencovým sarkofágem a stěnami samotné komory; další spočívaly na

jeho těle. Ačkoli většina z těchto amuletů byla v této době zcela běžná, Iufaovy amulety byly zhotoveny s mimořádnou zručností. I nejjednodušší z nich – skupina korálek vyrobených z červeného, průsvitného kamene nazývaného karneol – byly vyrobeny a vyhlazeny tak jemně, že je lze považovat za dokonalé příklady svého druhu. Tyto amulety jsou moderními egyptology nazývány soudkovité korálky a představují korálky, jež často nesly jméno zemřelého. Korálky se jménem jako takové byly nazývány korálky *swrt* a mohly být navlečeny jako náhrdelník nebo nošeny samostatně na provázku jako přívěsek. Obvykle více různých korálek *severet* neslo jméno zemřelého. Pro Egyptany bylo zachování jména velice důležité, neboť mohlo být magicky využíváno pro přivolání zemřelého k životu, což byl bezpochyby i důvod, proč je měl Iufaa přibaleny ve svých obinadlech. Ačkoli Iufaovo jméno není na korálcích napsáno, je pravděpodobné, že s nimi byl proveden nějaký magický obřad, během něhož bylo jeho jméno recitováno v době jeho mumifikace.

Přesnost a pozornost, s níž byly vyráběny všechny Iufaovy amulety, zřejmě odráží Iufaovu povahu: cokoli, co uložil do své hrobky, muselo být zhotoveno tak dokonale, jak jen to bylo možné. Jeho překrásný sarkofág z tmavého kamene je skvělým příkladem této snahy: byl opracován s úctyhodnou pečlivostí a jeho obličej vystupuje z jeho kamenného povrchu jako božská bytost (obr. 1) – jak byl ostatně zamýšlen.

Iufaův pohřeb vykazuje mnoho podobných rysů s hrobkou úředníka z Perské doby jménem Pateneit, jež byla nalezena Alexandrem Barsantim v roce 1900.¹ Tato hrobka neleží daleko od Abúsíru, nachází se poblíž známé pyramidy panovníka Venise v Sakkáře, avšak návštěvníci z ní dnes mohou spatřit pouze čtvercovou jámu úctyhodné hloubky. Amulety, které Barsanti našel v této hrobce, se v mnohém podobají Iufaovým – mnohé z nich zobrazují stejné předměty, jako velký amulet džed, korálek soudkovitého tvaru, oči *vedžat* z rozmanitých druhů kamene, živcová destička se znakem *vadž* vyrytým lehce na povrchu a několik malých sloupů *vadž* ze zeleného živce. Je velice pravděpodobné, že tyto dvě osobnosti žily ve stejné době.

Co jsou amulety?

Amulety jsou ochranné předměty, jež byly užívány na celém světě v různých dobách; u starověkých Egyptanů tedy nejsou ojedinělé. Obyvatelé Tichomořských ostrovů si cenili žraločích zubů coby amuletů, ať nošených kolem krku, nebo, v případě mužů, kolem paže; mnoho Britů 20. století nosilo po kapsách chlupatou králičí packu, aby jim přinášela štěstí, zatímco jiní trávili hodiny hledáním čtyřlístků v trávě. Vikingové nosili amulety ze stříbra, které bylo považováno za ryzí a čistý kov. Věřili, že nosí-li tyto přívěsky, ochraňuje je bůh Thor (který byl proslulý svou silou). O některých křesťanech lze rovněž tvrdit, že nosili amulety, jelikož věřili, že znak kříže udrží zlé síly daleko od nich, a ně-

kteří starověcí i současní lidé nosí rozmanité symboly, neboť doufají, že tyto předměty je učiní plodnými či zajistí jejich bezpečí.

Bez ohledu na konkrétní potřebu se věřilo, že amulet odvrátí nebezpečí a přinese svému majiteli štěstí. V dnešní době podobné myšlenky odmítáme jako holé pověry, jsou však jimi skutečné? Existuje mnoho lidí, z minulosti i současnosti, kteří by mohli vypravovat o štěstí, jež jim přineslo nějaké kouzlo, a ve své víře se nemusejí mýlit. Takové štěstí totiž může být do určité míry vyvoláno osobou, jež amulet nosí. Jak pravil Petrie² před mnoha lety ve své studii o těchto předmětech, nošení amuletů má zjevný psychický vliv na příslušné osoby, dodává jim sebedůvěru a v případě nemoci může trpícímu napomoci k pozitivnímu přístupu, a tak k vyléčení těla. Tuto pasáž tedy můžeme shrnout slovy: *Nošení amuletů podporuje dobré zdraví* – a snad i štěstí!

Význam slova

Náš výraz „amulet“ pochází z velice starého arabského slova *hamulet*, jež znamená „náklad“, tedy cosi, co je nesené pro zisk či jiný prospěch; myšlenka spočívala v tom, že nosí-li člověk amulet, bude tento předmět přinášet prospěch svému majiteli tím, že mu poskytne magickou ochranu.³ Je to samozřejmě náš výraz: starověcí Egypťané užívali několika slov pro označení amuletů a tyto jsou vysvětleny v následujícím odstavci.

Jak vypadají egyptské amulety?

Egyptské amulety jsou zpravidla velmi malé (0,75 cm – 1,5 cm) a mohou mít rozmanité podoby (lidské, zvířecí, podobu brouka atp.). Většina z nich je vyrobena z různých druhů kamene nebo z fajánse, známe však také případy amuletů z papyru, plátna, vlasů, vosku, hlíny, kostí, ulit, z mědi, železa, stříbra, zlata, provazu či dřeva. Kamenné amulety přetrvaly déle než ostatní druhy, neboť tento materiál je trvanlivější, ve starověku však zřejmě bylo nejvíce amuletů vyráběno z vláken (z palem, papyru či lnu), stejně jako zaplétané, barevné náramky vyráběné dnes v Asii a prodávané po celém světě – můžeme se s nimi setkat například i na tržištích v Praze. Například jedním z nejdůležitějších (a prostých) typů amuletu ve starověkém Egyptě byl smotek červené příze, avšak tento materiál se ničí velice rychle, takže se nedochovaly žádné příklady tohoto typu. Známe je pouze ze zmínek v papyrech.

Vedle barvené příze, jež představovala nejběžnější staroegyptský typ amuletu, bylo oblíbené také oko *vedžat* (*wḏ3t*, „svázané“ – viz obr. 2), jež bylo používáno po mnoho staletí: můžeme se dokonce setkat i se současnými příklady tohoto typu amuletů. Ve své současné podobě má oko obvykle tvar kruhu s namalovaným bělmem a oční panenkou (někdy s bělmem, duhovkou a panenkou). Je dnes užíváno s vírou, že dokáže odvrátit *Zlé oko*.⁴ Obyvatelé v celém Středomoří nosí určitou formu tohoto zvláštního amuletu. Původně se jednalo o obnovené oko egyptského

boha Hora, představující triumf Hora nad zlem a smrtí, již ve starověku se však tato myšlenka rozšířila po celém Středomoří, takže s příklady tohoto amuletu se dnes lze setkat v mnoha zemích okolo Středozemního moře.

Pro své silné mýtické a apotropaické vlastnosti se Horovo oko stalo obvyklým darem při staroegyptských pohřbech již nejméně od 5. dynastie. Dnes se většinou používá k odvrácení neštěstí či zlých úmyslů jiné osoby.

Amulet *vedžat* (*wdʒt* znamená „bezpečí“) byl po většinu egyptské historie tak oblíbený, že slovo *vedžat* se stalo jedním z označení pro amulet.⁵ O těchto amuletech se v textech uvádí, že byly vyráběny ze „všech drahých kamenů“ (*m ʿ3.t nb.t šps*)⁶ Další dva starověké výrazy pro amulet byly *mkt* a *nht*. První z nich znamená „ochrana“, druhé je obecným označením amuletů.

Jiným, častějším označením amuletů bylo staroegyptské slovo *s3* (*sa*), které také znamená (ochrana). Ve starověku byla *sa*, svázaná smyčka z papyrových stonků, považována za prostředek pro ochranu života. Papyrus se vyznačoval stonky schopnými plout na hladině a tento prostředek měl ochránit ty, kteří spadli do vody, před utonutím. Postupně se znak *sa* stal oblíbeným amuletem pro ochranu před způsobením škody. Tento jednoduchý, svázaný provázek byl rozšířením provázku z vláken zmíněného výše a lidé bezpochyby přidávali do provázku další amulety, aby byli „v bezpečí“. Časem tedy slovo *sa* začalo označovat amulety, jež byly navlečeny na takovýchto smyčkách, a nakonec byl tento výraz používán pro oživení magických sil amuletu. Vlákna užívaná při výrobě smyčky náhrdelníku mohla být také vázána do uzlu kouzelníky (*s3*, plurál *s3w*), ve snaze zamezit zlým silám provádění jejich zlých kouzel. Svázáním provázků do uzlů „svázal“ kouzelník zlo a znemožnil mu škodit lidem.⁷ Obvyklým postupem starověkých kouzelníků bylo recitování říkadel, v nichž byly jako součást kouzla používány uzly.

Kdo nosil amulety ve starověkém Egyptě?

I když pohřbívání s amulety bylo ve starověkém Egyptě mnohem častější v případě žen a dětí, nosili je také muži a opatrovali jimi i svůj pohřeb. Mnohé z nich byly nějakým způsobem přikládány na tělo: děti často nosily spoustu různých amuletů kolem krku, a to jak za života, tak při přípravě na cestu do záhrobí, neboť krk byl považován za jednu z nejzranitelnějších částí těla. Dospělí nosili amulety v podobě prstenů či náramků, mnozí z nich si je však nechali přibalit mezi obinadla své mumie. Na egyptských nalezištích bylo nalezeno takové množství amuletů, že můžeme tvrdit, že musely být snad pro každého nezbytné. I členové nejchudších společenských vrstev nosili amulety,⁸ ale ne vždy se užívaly stejné amulety. Některé se používaly jen v nebezpečných situacích (např. porod dítěte⁹), jiné se nosily během určitých svátků či na Nový rok, zatímco jiné mohly být nošeny kdykoli.

Jaké materiály byly používány pro výrobu amuletů?

Jak bylo uvedeno již výše, nejčastějším amuletem starověkých lidí byl jednoduchý smotek barvených vláken, tento materiál však není tak trvanlivý jako jiné materiály, takže neznáme mnoho podobných příkladů. Budeme-li se zabývat odolnějšími materiály, jako první pro výrobu amuletů sloužily kočovníkům ty, které se nacházely všude kolem nich: kameny, ulity, dřevo, zuby, kosti a kly ze zvířat. Také zvířecí drápy byly používány k tomuto účelu a některé pozdější amulety vyrobené z drahých kamenů – zvláště ve Střední říši – měly tvar drápu a tak udržovaly tuto tradici po tisíce let. Hroší kly byly běžně užívány nejstaršími Egyptany a slonovina z Núbie se brzy stala pro výrobu amuletů velice oblíbenou pro své jemné žilkování – slonovina byla bezpochyby dražší než kly hrochů, a proto ji lze častěji nalézt u bohatších pohřbů.

Ulity od Rudého moře snad představovaly nejstarší materiál dovážený za účelem zhotovení amuletů. V Předdynastické době existoval dobře zavedený obchod s ulitami využívající cesty přes Wádí Hammámát (mezi Koptem a Rudým mořem) a některé z těchto ulit byly ukládány zemřelým do jejich hrobů v Badárském období.

Nejoblíbenějším a nejtrvanlivějším materiálem byl kámen a Egyptané užívali nejrůznější druhy kamene, oblíbené byly zejména lapis lazuli, horský křišťál, alabastr, vápenec (bílý i černý), jaspis (červený i zelený), živec, ametyst, sardit, karneol, hematit, obsidián a krystalická břidlice. Nejoblíbenějším kamenem pro výrobu amuletů byl zřejmě mastek, jež lze snadno opracovat. V Egyptě byl snadno dostupný a tisíce amuletů byly zhotovovány z mastku a poté potřeny modrozelenou fajánsovou glazurou a vypáleny v peci. Takto vyrobené amulety tak zahrnovaly dva magické elementy.

Amulety vyrobené z fajánse patří mezi nejběžnější předměty v muzeích po celém světě. Fajáns je směs křemičitanu se skelným, lesklým povrchem. Starověcí Egyptané míchali fajáns s dalšími minerály, aby dosáhli různých barev, jejich nejoblíbenější variantu však představovaly barvy v rozmezí modré a zelené. Amulety modrozelené barvy byly starověkými Egyptany považovány za nositele mládí a zdraví.

Některé modrozelené amulety, jejichž povrch připomíná fajáns, jsou ve skutečnosti zhotoveny z egyptské modři. Jedná se o frit vyrobený z vápenatého-měďnatého křemičitanu. Není lesklý jako fajáns a nejedná se o glazuru. Jeho modrá barva je nejen na povrchu amuletu, ale také v celém jeho vnitřku.¹⁰

Pro výrobu amuletů bylo příležitostně užíváno také sklo, nejstarší takové případy pocházejí ze Střední říše. Překvapivě však tento materiál nebyl příliš oblíbený v Nové říši, a to ani když se výroba skla stala rozsáhlým odvětvím během vlády Amenhotepa III.¹¹ Skleněné amulety se těšily větší oblibě až v Ptolemaiovské době, jednalo se zejména o velice prosté amulety tvarované jen na vrchní straně; spodní strana bývala plochá. Byly v té době používány pravděpodobně také z toho důvodu, že

Egyptané vybavovali své pohřby spoustou amuletů a potřebovali tak rychlý a levný způsob výroby.

Jak víme, co který amulet znamená?

O významu staroegyptských amuletů se dovídáme z mnoha pramenů - většinou náboženské povahy. Nejstarší odkazy na rozeznatelné předměty pocházejí z Textů pyramid, nápisů vyrytých na stěnách pyramid některých králů z konce Staré říše. Další významy lze nalézt v pozdější zádušní literatuře, jako jsou Texty rakví či Kniha mrtvých.¹²

Viněty na rakvích ze Střední říše nám také poskytují cenné informace o amuletech. Někteří badatelé si povšimli, že určité amulety odpovídaly malovaným formám uvnitř dřevěných rakví ze Střední říše¹³ a od tohoto okamžiku mohli rozeznat metodu a význam (i když ten nebyl vždy zřejmý) v rozmisťování amuletů na malovaných sarkofázích. Flinders Petrie byl jedním z prvních badatelů, který postřehнул i specifické rysy v rozmisťování amuletů na těle zemřelého a tento systém zaznamenal (viz níže).

Pro naši znalost významů amuletů je obzvláště důležitý papyrus MacGregor obsahující výčet 75 amuletů, jež ve většině případů odpovídaly skupinám amuletů malovaných na vnitřní strany sarkofágů z období Střední říše¹⁴. Papyrus uvádí jména těchto amuletů. Seznam 104 amuletů, podobný výčtu na papyru MacGregor, lze nalézt také na architrávu brány v chrámu bohyně Hathory v Denderě. Tento nápis pochází z Ptolemaiovské doby, kdy v Egyptě panovali makedonští vládci. Oba tyto texty však pouze uvádějí jména amuletů, nezahrnují vysvětlení jejich významů. Jelikož Egyptané věděli, co který amulet znamenal, nepociťovali potřebu tyto významy zapisovat a nám nezbyvá než se pokoušet určit tyto významy do té míry, jak je to jen možné.

Větší cenu než zmíněné seznamy amuletů má hieratický zádušní text z Ptolemaiovské doby, který zachycuje nákras lidského těla s vyznačenými místy, kam se v této době umisťovaly amulety.¹⁵ Většina amuletů nalezených v hrobech prostých lidí byla používána již za života¹⁶ – což lze odvodit ze známek nošení, od lehkých škrábanců a malých úštěpků atp., jež byly na amuletech patrné. V případě bohatších pohřbů byly některé amulety vyráběny přímo pro pohřeb; amulety nalezené na takových místech nejeví žádné známky toho, že by byly nošeny za života. Tyto amulety byly zpravidla zhotoveny z drahých materiálů. Dobrým příkladem tohoto užití je *srdeční skarab*, obvykle veliký skarab (někdy měl amulet tvar srdce, nikoli skaraba), který byl umisťován nad srdce - stejným způsobem jako veliký skarab sedící na prsou Iufaova vnitřního sarkofágu. Mnoho srdečních skarabů má spodní plochou stranu pokrytu texty z Knihy mrtvých; Iufaův skutečný srdeční skarab však není popsán, což bylo také časté. Opět lze předpokládat, že příslušným kouzlem a jménem majitele byl skarab magicky opatřen během mumifikačních obřadů.

Anchvahibreova *Knih*a *mrtvých* (EA 10558/27, 6. století př. Kr.) popisuje hlavní amulety užívané pro zemřelého spolu s říkadly spojenými s každým z nich.¹⁷ Když Petrie prováděl vykopávky v Abydu a Hawáře, zaznamenal i způsob, jakým byly amulety umístovány na zdejších mumiích z Pozdní doby.¹⁸ Tento druh archeologických dokladů nám napomáhá určit význam a/či využití amuletů. Pozorování Heinricha Schäfera, zapsaná roku 1906, mají dosud určitou platnost: to, co Egypťané sami tvrdili o svých amuletech, je pro naše účely téměř k ničemu, významy některých amuletů nám tak pravděpodobně zůstanou neznámy.¹⁹

Jak velké jsou amulety?

Většina amuletů je malá a dostatečně pěkná, aby mohly být používány jako šperky, některé však mohou být poměrně velké. Mezi větší z nich patří podhlavničky (jako dřevěné „podušky“ používané Japonci). V Tutanchamonově pokladu bylo několik podhlavniček vyrobených z kamene (a jedna ze slonoviny).²⁰ Iufaa měl také podhlavničku, ale malou (obr. 3) a vyrobenou z hematitu.

Původně se badatelé domnívali, že podhlavnička (*veres*) měla zemřelému zajistit dobrý spánek v Zásvětí²¹, dnes však již víme, že podhlavnička se mnohem více vztahovala ke Knize mrtvých, kde lze nalézt odkazy na navlečení hlavy, jež byla uříznuta či odejmuta (říkadlo 166). Říkadlo také odkazuje na pomoc hlavě pozvednout se ráno, jinými slovy: podhlavnička měla napomoci zemřelému navrátit se k životu každý den. Z magického hlediska měla zvednout hlavu zemřelého stejně, jako denně vychází slunce.²² Podhlavnička měla také magicky ochraňovat hlavu zemřelé osoby, aby se zachovala pro rituál Otevírání úst. Byla jednou z mnoha věcí zahrnovaných do pohřební výbavy pro jistotu, že zemřelá osoba bude moci vést bezproblémový posmrtný život.

Proč byly amulety považovány za kouzelné?

Ochranná síla amuletu mohla pocházet z jeho různých rysů. Někdy to byl tvar amuletu, o němž lidé věřili, že jej činí mocným – například amulety ve tvaru bohyně Esety. Některé amulety spoléhaly na legendární prvky a nabývaly jejich podoby, jako např. lotosový květ, jenž byl oblíbenou květinou slunečního boha Rea.

Brouk skarab byl obzvláště oblíbeným amuletem, neboť reprezentoval několik klíčových náboženských myšlenek. Především, jméno skaraba bylo *cheper* (*hpr*) a hieroglyfických významů tohoto slova je mnoho, ačkoli základním je význam „být“ či „existovat“. *Cheper* však také znamená nabývat jiné podoby či identity – to vše jsou důležité významy pro někoho, kdo doufal v novou existenci v Zásvětí. Navíc, skarab měl rozumět a být schopen ovládat schopnosti žít znovu. Tato představa se zakládala na tom, že brouk skarab klade svá vajíčka do kuličky hnoje, kterou kutálí, kamkoli jde. Když se vajíčka vylíhla, starověcí Egypťané

věřili, že brouk stvořil nový život z dobytčího hnoje. (Ve starověkém Egyptě byli lidé v literárních textech označováni jako „Reův dobytek“, takže tyto dvě myšlenky byly velice úzce propojeny.)

Vzhledem k této víře označovalo jméno *Cheper* také boha opětovného zrození. Egypťané také věřili, že bůh Cheper denně tlačil sluneční kouli po horizontu; byl zobrazován jako brouk skarab nebo jako muž s hlavou v podobě skaraba. Toto spojení zřejmě pramenilo z toho, že brouk skarab byl spojován se slunečním bohem, neboť kulička hnoje, v níž uchovával svá vajíčka teplá, připomínala sluneční kouli. Sluneční bůh v podobě brouka skaraba je zachycen na malbách v hrobkách i na papyrech z konce Nové říše, kde představuje obrovského brouka skaraba tlačícího slunce nahoru po nebi. Iufauův tmavě zelený sarkofág je také opatřen velkým skarabem, sloužícím jako amulet, nad jeho srdcem: je to velice mocné kouzlo, jež zde použil.

V jiných případech to byl materiál, z něhož byl amulet zhotoven, co z něj činilo mocnou magickou sílu. Kámen byl například odolný a červené kameny byly považovány za symboly oběhu krve v žilách, takže byla upřednostňována určitá barva, když člověk chtěl ochraňovat svůj život. Symboly srdce byly často zhotovovány z červeného či načervenalého kamene, srdce (obr. 4) však mělo pro staré Egypťany jiný význam než pro nás dnes: domnívali se, že srdce bylo sídlem mysli, takže bylo mnohem důležitější je chránit.

Barvy tvořili velice důležitý aspekt amuletu: byly vybírány různé kameny, neboť jejich barvy byly považovány za magické. Červená barva reprezentovala život a energii, jak jsme již viděli, zatímco zelená barva symbolizovala růst a oživení. Ve svém souboru amuletů měl Iufaa dva amulety *vadž*. Jeden z nich je vyrytý na zelené destičce vyrobené ze živce (skvrnitý zelený kámen), druhý je malým zobrazením „papyrového sloupu“ a byl také vyroben ze zeleného (*w3d*) kamene. Stejně slovo, *w3d*, znamená „prosperovat“, což byl důvod, proč je Iufaa začlenil do svého pohřbu. Význam slov a hra se slovy hrály důležitou úlohu ve jménech a barvách egyptských amuletů. Černá nepředstavovala pro staré Egypťany nešťastnou barvu, jelikož byla spojována s růstem a plodností. Tato představa pramenila z tmavě hnědé barvy egyptské půdy (starověcí obyvatelé považovali svou půdu za černou) a z vědomí, že tato bohatá půda byla tajemstvím úrodnosti Egypta. Je to také důvod, proč staří Egypťané nazývali svou zemi *kmt* – *Kemet* „Černá země“.

Dalším kamenům byly připisovány zvláštní schopnosti nejen proto, že jejich barva byla neobvyklá, ale také z toho důvodu, že tyto kameny mohly pocházet z daleka. Jantar byl jeden z nejstarších materiálů oblíbených pro výrobu amuletů, protože v Egyptě nebylo nic, co by se mu podobalo. Tutanchamon měl pro své tělo srdečního skaraba z jantaru. Měl také jiného, krásnějšího skaraba vyrobeného z libyjského pouštního křemičitého skla, vzácného a neobvykle průsvitného kamene. Tento materiál pocházel z pouštního místa, které bylo od Théb vzdáleno 700 km,

a musel být v Tutanchamonově době považován za velice drahocenný.²³ Jeho přítomnost mezi Tutanchamonovými obinadly naznačuje, že mladý faraon (či jeho služebníci) si byli vědomi nejnovějších technologických poznatků a zdrojů ze světa minerálů.

Egyptané si také cenili tyrkysu a lapisu lazuli ze stejného důvodu, avšak v principu byly tyto kameny oceňovány proto, že jejich barva byla velmi důležitá při vytváření magické síly. V závislosti na hloubce barvy byl lapis lazuli barvou denní i noční oblohy (jež reprezentuje plodnou bohyni Nut), zatímco nazelenalý tyrkys představoval zelenou barvu (*vadž*) rostoucích rostlin. Při zhotovování amuletu tedy řemeslníci věděli, že materiál se dvěma či více atributy byl dvojnásob cenný.

Závěr

Tyto poznámky tvoří obecné pozadí pro studium amuletů ve starověkém Egyptě, uvádějí však čtenáře do některých zásadních myšlenek o těchto nádherných předmětech. Všechny knihy v poznámkách poskytnou těm, kdo mají zájem, ještě širší vědomosti o rozličných druzích amuletů nošených starými Egyptany. Autorka článku v současné době provádí výzkum, který zprostředkuje souvislý výčet amuletů nalezených v Iufaově hrobce.

Poznámky

1 Barsanti, A., „Fouilles autour de la Pyramide d'Ounas (1900–1901) VIII. Tombeau de Péténit“, v: *Annales du Service des Antiquités d'Égypte*, 2 (1901), 103.

2 Petrie, W. M. F., *Amulets*. Constable, London 1914, 2.

3 Petrie, W. M. F., *Amulets*, 1.

4 „Zlé oko“ může představovat závist, žárlivost či zlobu, jež je myšlena nebo vyřčena jednou osobou proti jiné. Strach z tohoto zlého vlivu je i dnes natolik silný, že některé matky ve Středomoří často uchovávají v tajnosti jména svých milovaných dětí. Dávají svým dětem další jména – obvykle jména s nepěknou konotací, jako „Škaredý“. Tento zvyk vychází z představy, že zlé úmysly či dokonce bohové mohli seslat zkázu na dítě, které bylo nadané či krásné.

5 Ritner, R., *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*. Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago 1995, 49.

6 Ritner, R., *The Mechanics of Ancient Egyptian Magical Practice*, 51.

7 Andrews, C., *Amulets of Ancient Egypt*. British Museum Press, London 1994, 108.

8 Pinch, G., *Magic in Ancient Egypt*. British Museum Press, London 1994, 105.

9 Pinch, G., *Magic in Ancient Egypt*, 105.

10 Andrews, C., *Amulets*, 102.

11 Andrews, C., *Amulets*, 102.

12 Pinch, G., *Magic in Ancient Egypt*, 104.

13 Schäfer, H., „Die Entstehung einiger Mumienamulette“, v: *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, 43 (1906), 67.

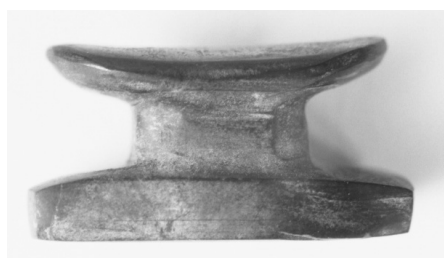
14 Capart, J., „Une liste d'amulettes“, v: *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, 45 (1908), 14–21 a dvě přílohy.

- 15 Pinch, G., *Magic in Ancient Egypt*, 104; Andrews, C., *Amulets*, 8 a fig. 2.
- 16 Pinch, G., *Magic in Ancient Egypt*, 104.
- 17 Pinch, G., *Magic in Ancient Egypt*, fig. 54.
- 18 Petrie, W. M. F., *Amulets*, pls. LI, LII, LIII.
- 19 Schäfer, H., „Die Entstehung einiger Mumienamulette“, v: *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, 43 (1906), 66.
- 20 Tutanchamon měl také železný amulet ve tvaru podhlavničky, později byl tento zvyk kopírován. Jelikož železo bylo v této době drahé, většina lidí tuto myšlenku napodobovala za použití tmavě hnědého hematitu pro výrobu svých amuletů – podhlavniček.
- 21 Schäfer, H., „Die Entstehung einiger Mumienamulette“, v: *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, 43 (1906), 66. Tato představa pramenila z toho, že nápisy na skutečných podhlavničkách někdy obsahovaly přání klidného spánku.
- 22 Andrews, C., *Amulets*, 95.
- 23 Michele, V. de, „The ‘Libyan Desert Glass’ scarab in Tutankhamen’s pectoral“, v: *Sahara*, 10 (1998), 109.

Obr. 1

Obr. 3

Obr. 2

Obr. 4

